

BASNA KAO POTICAJ KREATIVNOM IZRAŽAVANJU U RAZREDNOJ NASTAVI

Vesna Grahovac–Pražić i Sanja Vukelić¹
Učiteljski fakultet Rijeka, Odsjek u Gospiću

Sažetak

U radu se govori o pismenim sastavima učenika razredne nastave ostvarenim na poticaj obrađenoga književno umjetničkoga teksta. Basna obrađena u četvrtome razredu poticaj je pisanju sastava na zadanu temu vezanu uz pouku basne. Sastavi se analiziraju na kvantitativnoj, kvalitativnoj i jezičnoj razini.

Ključne riječi: *basna, sastav, izražavanje, kreativnost*

Djeca su danas zatrpana informacijama i suvremenim oblicima njenoga prenošenja. Ističe se kriza čitanja i komunikacije. Nastava izražavanja utoliko je značajnije područje u nastavi jer omogućuje djetetu poniranje u različite svjetove i stvaralačku, često i posebnu uporabu jezika. Učeniku opterećenom nizom nastavnih sadržaja treba omogućiti i treba ga poticati u kreativnom izražavanju i stvaralaštvu i to na tematskoj i jezičnoj razini. Tako učenik pokazuje spremnost, usvojenost sadržaja nastave predmeta Hrvatski jezik te sposobnost preoblikovanja. Često sadržaji nastave književnosti, posebno tematsko–motivska razina, postaju teme učeničkih sastava. Kroz recepciju djela usvajaju se književno–estetske i odgojne vrijednosti te postaju djetetova svojina koju iskazuje kroz oblike kreativnog izražavanja. Rijetko se u razrednoj nastavi pismeni sastavi vezuju uz pojedinačno književno djelo. Nakon interpretacije književnoga djela usvojeni sadržaji i spoznaje mogu biti poticaj kreativnoj pismenosti koja će preoblikujući tematsko motivski sloj pokazati recepciju djela na književno–odgojnoj razini. Ovdje će biti govora o basni kao sadržaju nastave književnosti i korelaciji s nastavom izražavanja.

Basna je zastupljena u planu i programu razredne nastave. Mali broj autora okušao se u toj formi i na neki način ulazi u tradicionalne oblike. Kako basna nije nastala kao štivo za djecu, kako je odlikuje složenost na tematskoj, stilskoj i jezičnoj razini tako je posebna zadaća učitelja književnosti u dječjoj recepciji basne. Riječ je o alegorijskom karakteru basne.² S pravom S. Blažetin postavlja pitanje na koji način djeca doživljava-

---

¹ S. Vukelić je studentica učiteljskoga studija

² O teorijskim pitanjima vezanim uz basnu i o basni u nastavi vidi u Zlatni danci 4, Osijek 2003. Posebice u radovima S. Blažetina, J. Prodan, S. Hranjeca.

ju basnu "Jesu li svjesna ili kada postaju svjesna alegorijskoga značenja? Mogu li i koliko razabrati eksplicitno i implicitno³ značenje basne, drugim riječima, jesu li u stanju provesti alegorezu ili lisicu zamišljaju baš tako, kako se teta lija ponaša u tekstu?" (Blažetin 2003:13) S druge strane likovi životinja, personificiranje i kratkoća basni čine ih privlačnim učenicima razredne nastave. Zbog pouke koju nose, a koje su uvijek okrenute dobru i pozitivnim vrijednostima basna je uključena u nastavu i isticane su njene didaktičko–pedagoške vrijednosti⁴.

1.

Komunikacija s književno–umjetničkim tekstom, basnom, može biti poticaj kreativnom izražavanju u nižim razredima osnovne škole. U četvrtom razredu obrađena je kazahstanska narodna basna *Prijatelj i neprijatelj*⁵. U basni je riječ o prepelici kojoj se zapalila kuća, a dolaze joj sjenica koja u vatru spušta slamku i lastavica koja u vatru spušta kap vode. Nisu ni pomogle ni odmogle, ali su pokazale svoju prirodu i tko je prepelici prijatelj.

Zadaće sata obrade ostvarene su u skladu prema programskim odrednicama⁶:

Obrazovne–upoznati basnu, temu, kronološki slijed događanja, uočiti značajne trenutke u basni te izreći pouku.

Odgojne–razvijati prijateljstvo i potrebu pomaganja prijatelju u nevolji, poticati zajedništvo.

Funkcionalne–iznošenje stavova o likovima i njihovim postupcima te promišljanje o osobnim postupcima u takvoj situaciji.

Sat je planiran prema problemsko–stvaralačkom sustavu. Uočene su karakteristike likova, situacija i izvedena pouka *Pravi se prijatelji prepoznaju u nevolji*.

³ Eksplicitno je riječ o priči o životinjama, a eksplicitno o ljudima i ljudskom društvu. (Blažetin, 2003.)

⁴ Više o odgojnoj vrijednosti basne, posebno kao poticaju razmišljanju i vrjednovanju sebe i drugih vidi u radu A. Peko, E. Munjiha: *Smisao basne u obrazovanju*, Zlatni danci 4 – Basne, Osijek, 2003, str. 165–173.

⁵ Prema čitanki Ante Bežena i Vesne Budinski: *Hrvatska čitanka 4*, Profil, Zagreb, 1998, str. 96

⁶ Sat je održan u Osnovnoj školi dr. Jure Turića u Gospiću u četvrtom razredu. Zadaće su utvrđene prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu iz 1999*. Usporedbom s *Nastavnim planom i programom* prema HNOS–u iz 2006. godine utvrđeno je da nema značajnijih razlika u programskim odrednicama vezanim uz basnu. Smještena je u treći razred i određeni ključni pojmovi: basna, pouka, a uz obrazovna dostignuća navodi se "primati basnu (receptija); zamijetiti osobine likova; uopćiti zaključak basne u obliku pouke, zamijetiti pripisivanje ljudskih osobina drugim živim bićima i stvarim" (Nastavni plan i program, 2006, str. 31). U četvrtome razredu navodi se u književnim vrstama i ističe: imenovati i razlikovati obilježja basne.

2.

Učenici su dobili domaću zadaću, napisati sastav na temu *Prijatelj u nevolji*. Zadaća ima dvovrsnu metodičku funkciju, pokazati recepciju basne i spremnost učenika na preoblikovanje teme te jezičnu i kreativnu spremnost. Posebice nas je zanimalo koliko će sadržaj nastave i izrečeni stavovi i misli utjecati na mlade osnovce. Sastav je pisalo 29 učenika. U analizi se polazi od opsega (kvantitete), oblikovanja teme, a jezični izraz pratio se u funkciji stvaralaštva.

3.

Kvantitetnom analizom pošlo se od uspostavljanja odnosa tematskoga poticaja i jezičnoga razvoja učenika četvrtoga razreda, odnosno djeteta uzrasta od devet, deset godina. Prema Rosandiću (Rosandić, 1980) to je druga faza u razvoju jezičnoga razvoja djeteta u kojoj djeca uočavaju svijet oko sebe te ga pokušavaju objasniti i analizirati. Analiza je obuhvaćala broj riječi i broj rečenica, što je navedeno u tablici:

Sasatav	Broj riječi	Broj rečenica	Sasatav	Broj riječi	Broj rečenica	Sasatav	Broj riječi	Broj rečenica
1.	154	14	11.	110	9	21.	36	2
2.	101	10	12.	72	7	22.	56	6
3.	104	7	13.	88	9	23.	80	9
4.	66	10	14.	69	4	24.	70	7
5.	170	16	15.	57	8	25.	73	8
6.	73	8	16.	85	9	26.	73	8
7.	79	6	17.	130	10	27.	127	13
8.	42	5	18.	91	10	28.	148	16
9.	71	7	19.	69	9	29.	91	7
10.	155	18	20.	69	7			

Razvidno je iz analize da najsazetiji sastav ima 36 riječi raspoređenih u dvije rečenice, a najopširniji 170 riječi u 16 rečenica. Očekivano je da opširni sastavi imaju veći broj rečenica. Najveći broj rečenica je 18, ali to nije sastav i najbrojniji riječima. Proizlazi da prosječni učenički sastav spomenutoga uzrasta ima opseg 70–80 riječi. Učenici su pokazali sklonost proširenoj i složenoj rečenici te sposobnost slaganja takvih rečenica. Sintaksa rečenice u funkciji je izabranoga oblika i vrste.

4.

Kod vrjednovanja i analize učeničkoga sastava promatramo oblik, sadržaj i izraz (Težak, 1996). Svi sastavi zadovoljavaju. Razvidno je da su učenici različitom motiviranošću pristupili zadatku i radovi su različite vrijednosti. Svih 29 učenika odabralo je pripovijedanje koje odgovara postavljenoj temi koju učenici iščitavaju jednoznačno, dokazivanje prijateljstva u složenoj životnoj situaciji. Kod svega tri rada uočena je tek potreba izvršavanja domaćega zadatka bez želje za iskazivanjem osobnosti i pokazivanja proživljenosti teme. U središtu je kao i u basni jedan događaj oko kojega pletu priču. Iako je poznata dječja sklonost fantastičnim i često nesvakidašnjim situacijama ovdje su izabrane svakodnevnne situacije koje pripadaju dječjem svijetu. Istina ponegdje je radnja nategnuta i nastoji se slijediti basnu, ali takvi sastavi su malobrojni. Javljaju se ovi događaji u sastavima:

napad psa, negativna ocjena (2), pad s bicikla (2), probušena guma bicikla; razbijena vaza, staklo; zamazana jakna; izgubljeni novac, ključ, majica, papuča; ubod insekata; razbijeno, rasječeno koljeno; slomljena noga; gubitak ključa (2); nedostupna lopta; nemogućnost silaska s drveta (2); napad starijih dječaka (2); utapanje; zaboravljena zadaća (2); zaboravljeno prijateljstvo; razbuktala vatra.

U svim situacijama pomoć prijatelja donosi razrješenje situacije ili barem katarzu. Iz toga je razvidno da su učenici nakon komunikacije s basnom promišljali o prijateljstvu, pomoći i istinskim ljudskim vrijednostima. Najveći broj radova (26) napisan je u prvome licu, a svega tri rada pisana su u trećem licu, s pozicija objektivnoga pripovjedača. U jednome radu nailazimo na izdvojenu pouku. Moramo istaknuti da je u svega nekoliko radova ostvarena veća kreativnosti. Izdvajamo dva rada⁷:

Prijatelj u nevolji

Jednom dok sam pisao zadaću zaboravio sam što zapravo trebam napisati. Bio sam u panici i nisam znao što da napravim. Odjednom sam se sjetio svoga prijatelja. Mislio sam da će mi on pomoći. Zvao sam ga telefonom i on mi se javio. Pitao sam ga za zadaću, ali on je rekao: "Što nisi zapamtio?" Bio sam tužan i nisam vjerovao da mi je to rekao. Nastavio sam dalje zvati i svi odgovori bili su slični. Ostao mi je još jedan prijatelj. Mislio sam da će mi i on odgovoriti slično jer mi nije bio baš najbolji prijatelj, ali pokušao sam. Telefon je zvonio i ja sam rekao: "Ovdje Borna, možeš li mi pomoći?" On mi je rekao što mi je bilo nejasno, pa sam zadaću mogao napisati. Bio sam sretan ne samo zbog zadaće već više zbog toga što sam tada saznao tko mi je pravi prijatelj kad sam bio u nevolji.

Borna

---

⁷ Radovi su napisani bez ikakvih korekcija.

Prijatelj u nevolji

Prijatelj i ja dogovorili smo se za ribolov. Spremili smo se i krenuli na rijeku Novčicu. Bilo je dosta vjetrovito pa riba nije htjela gristi. U početku smo bili dosta strpljivi, ali kad smo vidjeli da od riba nema ni traga odlučili smo se vratiti. Staza uz rijeku je dosta kamenita i skliska, pa se po njoj mora oprezno hodati. Mi smo to znali, ali zbog hladnoće malo smo se požurili. U jednome trenutku čuo sam iza sebe jauk. Okrenuo sam se i vidio prijatelja kako sjedi na kamenu krvave noge. Obojica smo se prepali i nismo znali što da radimo. Noga je bila sve krvavija i krvavija, a nismo je imali čime zaustaviti. Tad sam se sjetio da na sebi imam i majicu kratkih rukava. Skinuo sam je i rasparao, a zatim zavio nogu. Još smo malo sjedili, a onda polako krenuli. Prijatelj se je oslanjao na mene, išli smo polako. Dosta nam je vremena trebalo, ali smo ipak stigli kući. Bio sam jako umoran, ali sretan što sam pomogao prijatelju.

Antonio

5.

Problem prve rečenice, početka sastava pokazuje se u sastavima. Čak 15 sastava počinje sintagmom tipa *Jedno popodne ... Jednog lijepog dana ... Jednom smo ... Jedan dječak ... Jednom ...* Kako je riječ o mlađim osnovcima i pripovijedanju pojava je očekivana. U radovima nije rijetka pojava upravnoga govora i pokazuje usvojenost a, vjerojatno je pojavnost uvjetovana sadržajem nastave jezika u vrijeme pisanja sastava. Radovi učenika pokazuju korektnu pismenost. Uočava se povremena pojava dijalektalizama.

6.

Analiza sastava učenika četvrtoga razreda pokazala je najprije ostvarenu komunikaciju s basnom *Prijatelj i neprijatelj*, a potom je u sastavima pokazana sposobnost prijenosa i oblikovanja vlastitoga teksta inspiriranoga i potaknutoga književnim tekstom. U sastavima je razvidno učeničko poimanje basne i njene poetike na razini učenika razredne nastave. Iskazane su odgojne vrijednosti basne, u ovom slučaju vrijednost prijateljstva i pomoći u nevolji. Kako je pisanje sastava zahtjevna stvaralačka djelatnost koja učenicima omogućuje poniranje u svijet mašte, a u sastavima o kojima je riječ djelatnost stvaralaštva je usmjerena i ostvarena u okvirima postavljenih metodičkih i pedagoško-psiholoških zadaća.

Literatura

- Blažetina, S. (2003), *O basnama*, Zlatni danci 4 – Basne, Pedagoški fakultet, Osijek, str. 9–15.
Lagumdžija, N. (1991), *Basna u osnovnoškolskoj nastavi književnosti*, Školska knjiga, Zagreb.
Rosandić, D. (1980), *Pismene vježbe*, PKZ, Zagreb.

- Rosandić, D. (2005), *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb.
- Težak, S. (1996), *Teorija i praksa nastave jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Visinko, K. (2002), *Utjecaj vrhunske dječje priče na pisano stvaralaštvo učenika*, Zbornik Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj-izazovi na početku XXI. stoljeća, Zagreb–Rijeka, str.553–563.
- Zlatni danci 4 – Basne*, Zbornik, Pedagoški fakultet, Osijek, 2003.

FABLE AS MOTIVATION IN CREATIVE WRITING IN HOMEROOM TEACHING

S u m m a r y

This paper discusses writing compositions of the pupils in the homeroom teaching done after analysis of literal artistic text. Fable that was interpreted in the fourth grade serves as motivation in writing compositions on a certain topic in connection with the moral of the fable. Compositions are analyzed on quantitative, qualitative and language level.

Key words: *fable, composition, expression, creativity*

LA FAVOLA COME STIMOLO ALL'ESPRESSIONE CREATIVA NELL'INSEGNAMENTO DI CLASSE

R i a s s u n t o

Nel saggio si parla dei temi svolti da alunni delle classi inferiori della scuola elementare, basandosi sull'elaborazione di un testo artistico-letterario. La favola, svolta in quarta classe è lo stimolo per scrivere un tema connesso alla morale della favola stessa. L'analisi dei temi è fatta a livello quantitativo e qualitativo.

Parole chiave: *favola, tema, espressione, creatività*